

СТАНОВИЩЕ

за дисертационен труд

Личностни профили при пациенти с кардиологични и кардиохирургични интервенции

за присъждане на образователна и научна степен „Доктор“

Професионално направление: 3.2. Психология (Клинична психология)

Автор: Виолета Каменова Азис

Изготвил становището: проф. дпсн Пламен Петров Калчев

Дисертационният труд представя анализ на потенциално травматичния характер на кардиологичните и кардиохирургични операции, съпроводени със стрес, страхове, тревожност у пациентите преди и след оперативните интервенции. Справянето с тях е предпоставка за използването на защитни механизми, значителна част от които – непродуктивни. От тази гледна точка целта на труда е оценка на личностни характеристики, като рискови фактори за развитие на сърдечно заболяване, не само за целите на профилактиката, но и с оглед на успешната рехабилитация в следоперативния период. Това обстоятелство без съмнение свидетелства за актуалния характер на труда и подчертаната му приложна насоченост.

Трудът е с обем от 156 страници и се състои от въведение, три глави, заключение и списък на използваната литература. Библиографията включва 220 източника, от които 31 на български, а останалите на английски, френски и немски език.

Първа глава съдържа теоретичната постановка на проблема и анализира психогенните фактори в етиологията на болестта, с акцент върху сърдечносъдовите заболявания. Последователно се разграничават четири психосоматични теории за взаимовръзките между психичното и телесната болест, всяка от които е разгледана в детайли, с позоваване на трудовете на основни автори. В отделен параграф авторът е представил възгледите на Парижката психосоматична школа. В този контекст се дискутират основните конструкти в психоаналитичната психосоматика.

Авторът е разгледал и темата на психокардиологията, в частност типовете личност, като потенциален рисков фактор за влошаване на здравето и възникване на кардиологична болест на сърцето (КБС), както и пет съвременни модела на връзката на личността с КБС: модел на психофизиологична реактивност; модел на психосоциална уязвимост; транзакционен модел; модел на здравно поведение и модел на конституционна уязвимост.

В заключителните части на първа глава са дискутирани медицинската концепция за развиване на сърдечносъдови заболявания, вкл. видове сърдечни заболявания, кардиохирургични операции и кардиологични интервенции, както и психичните аспекти на последиците от пандемията Covid-19 при пациенти със сърдечни заболявания.

Теоретичният анализ обхваща научно поле на границата на две области – психология и медицина и задава добра база за формулиране на изследователските хипотези, планиране и организация на емпиричното изследване, описани във втора глава на труда.

Хипотезите са свързани с определени личностни черти, като алекситимия, чувствителност към тревожност, емоционална лабилност, депресивност, оттегляне, избягване на интимност и др., от една страна, като преддиспозиция за сърдечни заболявания, а от друга – като предпоставка за успешна рехабилитация. Допълнително се формулира и предположение за ефекти, свързани настъпването на Covid-19 пандемията, в частност, за по-високи равнища на отстраненост и психотизъм, поради наложените мерки за контрол върху разпространението на заразата.

Изследвани са 149 лица, чийто брой, след отстраняването на 7 невалидни протокола, както и на други 7, на база на екстремалните стойности, е редуциран до 135, разпределени в три групи: 48, преминали през инвазивна кардиологична интервенция, 41 – през кардиохирургична операция, а останалите 46 лица формират контролната група. Клиничните извадки включват относително неголям брой лица, но събирането данните предполага специфична компетентност, свързана с мотивиране и осигуряване на сътрудничество на лица, намиращи се нередко под силен стрес. Авторът без съмнение се справил с предизвикателството на подобна задача.

За целите на изследването са използване три скали скали: (а) *Самооценъчна скала за алекситимия*, Торонто (TAS-20), българската версия на която е с двуфакторно решение; (б) *Индекс за чувствителност към тревожност (ASI)* и (в) *Личностен въпросник за DSM-5, съкратена версия (PID-5-SF)*, за оценка на 5 домейна (области), включващи 25 компонента. И за трите инструмента са налице получени по-рано у нас психометрични данни. Инструментариумът е внимателно подбран, с широк кръг личностни променливи, с потенциални ефекти по посока на формулираните хипотези

Трета глава представя анализ и интерпретация на резултатите. След анализа на дескриптивните характеристики, на базата на дисперсионни анализи последователно са сравнени баловете в двете експериментални и в контролната група. В частност според получените резултати, пациентите, претърпели инвазивни кардиологични и кардиохирургични намеси, се отличават с по-високи нива на външно ориентирано мислене (като компонент на алекситимия), както и по общия показател за алекситимия. Чувствителността към тревожност обаче не се оказва сред отличителните характеристики на пациентите от двете експериментални групи: не са открити по-високи нива нито при пациентите, претърпели кардиологични интервенции, нито при тези, претърпели кардиохирургични операции. От тази гледна точка има аргументи в полза на Хипотеза 1 и Хипотеза 2, но Хипотеза 3 не се потвърждава. Относно Хипотеза 4, при която се очаква преобладаване на емоционална лабилност, депресивност, оттегляне и избягване на интимност при преминалите интервенции и операции в сравнение с контролната група, данните не са категорични, тъй като за част от критериите очакванията се потвърждават на равнище тенденции за групата на пациентите, преминали кардиологични интервенции, но не и при кардиохирургичната група. За проверка на Хипотеза 5, сравнителния анализ на резултатите на пациентите преди и след настъпването на Covid-19 пандемията също не идентифицира очакваните различия.

В рамките на проведената дискусия авторът обобщава получените резултати, с акцент върху данните, които не съответстват на предварителните очаквания. От формална гледна точка едно от възможните обяснения е потърсено в относително неголемия брой на участниците от експерименталните групи, което прави статистическите изводи твърде консервативни (това обстоятелство очевидно е повлияно и от трудностите със събирането на данните, свързани с пандемичната ситуация). От съдържателна гледна точка авторът подчертава квазиексперименталния (корелационен) дизайн на изследването, който не позволява изводи от каузален характер. Сърдечносъдовите заболявания без съмнение са свързани, но остава неясна посоката на влияние. Например алекситимията се приема за стабилна личностова диспозиция и поради тази причина е по-малко вероятно високото равнище при пациентите да се дължи на техните преживявания, свързани с болестта. Също така, при едно бъдещо изследване, е препоръчително да се съберат данни и за медицинската история на изследваните лица, тяхната продължителност и сериозност на заболяване, етиология на заболяването, както ползвана психологична помощ.

Приносните моменти са отразени коректно в представената от автора справка.

Към труда биха могли да бъдат отправени и някои препоръки, свързани с разширяване на анализа, в частност оценка на връзките между изследваните личностни конструкти. Например оригиналното изследване на скалата за алекситимия (Bagby et al., 1994) извлича три фактора, докато българската адаптация свидетелства в полза на двуфакторен вариант (Попов и съавт., 2016). Данните обаче са получени в специфична клинична група и затова представлява интерес дали резултатите от настоящото изследване ще дадат допълнителни аргументи в полза на едно от двете решения. В по-широк план интерес представляват корелациите между оценяваните личностни конструкти (с помощта на TAS-20, ASI и PID-5-SF). Например биха могли да се проверят предположения на връзките на алекситимията и чувствителността към тревожност с домейните на Личностният въпросник за DSM-5. Посочените инструменти все още не са широко използвани у нас и данните за тяхното валидиране, на базата на резултатите от настоящото изследване, би разширило приносните моменти на труда. Посочената препоръка, разбира се, не поставя под съмнение авторския анализ, ориентиран към данните в експерименталните групи, а по същество насочва към потенциала на събраните емпирични данни.

Към достойнствата на труда могат да се отнесат и отличното структуриране, както и професионалният език на изложение.

В заключение: дисертационният труд съдържа едно внимателно планирано и успешно реализирано емпирично изследване, с подчертано приложен характер. Организацията на работата, събирането на данните и интерпретацията на резултатите без съмнение свидетелстват за професионалната компетентност на автора. Трудът изпълнява изискванията за дисертационно изследване и поради тази причина препоръчвам на уважаемото жури да присъди на Виолета Каменова Азис образователната и научна степен „Доктор“.